

КАКЪ СА БИСТРИ ВИНОТО.

Нѣкои вина са обистрятъ отъ само-себе си, слѣдъ като преврѣтъ (прекиятъ). Лесно са обистрятъ сами онѣзи вина, които не сѣдържатъ въ себе си никакъ захарь, т. е. на които сичката захарь са е преобърнала въ алкохолъ (спиртъ); за такъви вина не трѣба искусвенно обистреваніе. Но има и такъви вина, които не могатъ са обистри отъ само-себе си, по причина на гъстината си и на захарьта, която не са е преобърнала на спиртъ. Че е много по-добро бистротъ вино отъ мѣтното за това не трѣба много доказателства. Бистрината на виното въздига твърдѣ много неговата цѣвѣ, защото тя уголѣмява хубостьта му. Едно вино може да има най-добриятъ вкусъ, но ако е то мѣтно, неговата приятность са намалява, както и цѣвната му.

Претаганието или претачанието на виното има голѣмо влияние за бистрината му. Съ претачанието виното са завардва и отъ много болѣсти, които често са появяватъ въ него. Когато са претача вино, времето трѣба да е хубаво. Но само съ претачанието мѣтното вино не може са обистри съвършено. За това има разни материи, които сѣ са употрѣбавали и са употрѣбаватъ отъ опитнитѣ и вѣщи винари. Ние ще споменемъ на кратко само за нѣкои отъ тѣзи материи, които сполучливо могатъ са употрѣби за обистрение на вино. Тѣ сѣ именно: *моруновъ мѣхуръ*, *бѣлтѣжъ* отъ прѣсни яйца, *кржвъ* и пр.

Моруновъ мѣхуръ. За 100 оки вино може да са зематъ 5-6 драми моруновъ мѣхуръ, който са нарѣзва на малки частици (парчета), полива са съ една ока или повече вода, оставя са малко време дордѣ са добрѣ размокри

и, най-послѣ, са излива въ 100-тѣхъ оки вино, като са разбърква въ сѣщото време това вино съ единъ пѣртъ, за да са размѣси добрѣ съ морунова мѣхуръ. Една часть отъ морунова мѣхуръ е растоплива, а друга—нерастоплива. Трѣпкавата киселина, която са намира въ виното, стяга влаканцата на морунова мѣхуръ, въ които са замотаватъ плавающите въ виното частици и са оталожватъ на дѣното въ бѣчвата. Растопливата или растопителната часть на морунова мѣхуръ са сѣдинява съ трѣпчивата киселина и образува твърдо вещество, което тѣй сѣщо са оталожва на дѣното въ бѣчвата.

Бѣлтѣжъ отъ яйца. Бѣлтѣжкѣтъ отъ яйцата са сѣстои отъ растопителни и нерастопителни частици, както и морунова мѣхуръ. За 100 оки вино са зематъ бѣлтѣжките на 5 яйца, които трѣба да бѣдатъ сѣвсѣмъ нови и прѣсни, защото вѣхтите и развалени яйца повреждатъ виното. Тѣзи яйца са посочаватъ съ половинъ кривачка чиста бѣла соль, счукана и пресѣяна, и върху сичко това са налива до една ока вода. Послѣ са разбиватъ яйцата съ една прѣчица или лѣжица за да шупнатъ и когато сичката смѣсь стане на пѣна, излива са въ стотѣхъ оки вино, като са разбърква въ сѣщото време това вино съ единъ пѣртъ, за да са размѣси добрѣ съ бѣлтѣжките. Подиръ това, виното са оставя 4-5 дни мирно, сичкитѣ нечистотии падатъ на дѣното, повлечени отъ бѣлтѣжките на яйцата.

Кржвъ. За обистрението на виното може да са употрѣби, както казахме, и кржвъ, която най-напредъ трѣба да са изсуши и на прахъ сдребни (счука); тя дѣйствува сѣщо тѣй, както и бѣлтѣжкѣтъ отъ яйцата. За обистрение употрѣбаватъ и *туткалъ*; по това сръдство не е добро, ако и да го препорѣж-

чватъ нѣкои, защото често са правитуткалътъ отъ вещества, които сж начнали вече да гниятъ, а съ това виното ще са повреди още повече. Освѣнъ тѣзи бистрила има още и други, но най-добрите сж тѣзи, които по-горе описаме. Филтриранieto или предѣждаването е тоже добро за обистрение вино. На нѣкои мѣста предѣждатъ виното си презъ нѣколко чували.

ЗА ОГРѢВЪТЪ.

Зимата приближава, трѣба да са приготвяме да противостоимъ на студа, който подиръ нѣколко дни ще ни накара да търсимъ топлинѣ соби. За огрѣвъ ние употребяваме дърва и въглища (кюжуръ), а по други страни освѣнъ тѣзи, хората употребяватъ за горѣние още и каменни въглища, а въ най-ново време и въздушенъ газъ, съ който освѣтляватъ и улиците, театрата и други обществени заведения въ голѣмите европейски градове.

Дърва има твърди (яжки) и меки. Твърдите дърва сж много по-добри, отъ меките, защото правятъ по-голяма и по-трайна топлина. Между твърдите дърва спадатъ: буковото, габровото, джбовото (граница), и ясеновото дърво; а между мѣките: тополата, липата, върбата и др. Причината да топятъ по-добрѣ твърдите дърва отъ меките е тѣзи, че влакнцата на твърдите дърва сж много по-гъсти отъ влакнцата на меките.

Когато са купуватъ дърва трѣба да са глѣда, щото да сж гъсти, набити и да нѣматъ дупчици, шуплини, черво-ѣдени и пр. освѣнъ това да сж яки и да кантятъ, ако са удари една цѣпеница о друга. Нѣкои купуватъ сурови дърва, но съ това са лѣжатъ. Сухите дърва горятъ по-лесно и по-добрѣ отъ суровите, и въ тѣхъ (въ сухите) има много по-вече въглища, а то е твърде важно. Нѣкои си сж испитвали да видятъ и да са увѣрятъ въ кои дърва има повече въглища, въ сухите ли или въ суровите; и на мѣрили, че въ 100 оки на пр. сухи букови

дърва имало 40 % *) оки въглища, а въ меките—едва 24 %. А колкото повече въглища има въ един дърва, толкова и по-голяма топлина правятъ. И тѣй сухите дърва сж по-добри за горѣние и топление.

Изъ между яките дърва най-добро е буковото дърво, косто е бѣло и гъсто, набито и добрѣ канти ако ударимъ една цѣпеница о друга. У сички сухи дърва има 20-25 % сто вода.

Каменни въглища има нѣколко вида. Тѣ сж станѣли отъ разни дървета и растения, които сж са затрупали подъ земята, когато сж ставали съ земята разни преврати. Отъ таквизи преврати на много мѣста потопнали и са затрупали цѣли гори, дървета, растения, които отъ силната горѣщина вътре въ земята станѣли на въглища и са напилы съ рудни частици та са вкаменили. Тѣ кива вкаменени въглища отъ дървета (дървеса) и растения са намиратъ на дълбоко много мѣста у земята, отъ дѣто ги и копаятъ днесъ. Преди нѣколко години са раскопала една рудница за каменни въглища около Тривна (Търновско), а въ Европа има вече хиляди рудници за каменни въглища. По въпорите, желѣзниците и по фабриките употребяватъ се каменни въглища. И за въкочи сж много добри. Отъ каменните въглища правятъ още и въздушенъ газъ, който са употребява за освѣтление на улицитѣ въ голѣмите градове.

ЕСЕНСКО ОРАНИЕ.

Мнозина отъ нашите орачи остааватъ цѣлини, то естѣ непреорани овѣзви нивы които есенъ не ще сѣятъ. За да са увѣри въ това, излѣзте,—който обича,—есеенно време на пелето и ще видите, че много нивы които сж били презъ лѣтото посѣяни съ курузъ, жито, ечимикъ или други, сж оставени на старница тѣй, щото презъ цѣлата зима стоятъ непреорани, та чакъ на пролѣтъ, когато приближи време да са посѣятъ, отъгоре-горе са преораватъ. Много губятъ такаива орачи, които оставятъ нивите си поцѣреорани презъ цѣлата зима.

Съ оранието на земята са преобрѣща дивята прѣстъ отгоре, а горнята, която е била

(*) % значи на стотѣхъ.

повърхнината отива отдолу. Ниви преорени есенъ, оставени на бразди (бразни), изжени цъла зима на въздухътъ, студътъ, вѣдътъ, вѣтрѣтъ, топлината, влагата и пр., здробяватъ и смървятъ земята тѣй, щото направатъ мека, прѣхка и рахла като пель. Съ дѣйствието на кислородътъ и друге въздухообразни (газове), които са направатъ въ въздухътъ, преораната почва, т. прѣстѣта на повърхнината си приготвя оро храна за растенията.

Есенското орание е необходимо нужно обектно за тѣжката или жилава земя, която е на пр. глината. Ако оставяме такива ни да ги оремъ на пролѣтъ и тогава да ги еме или садиме съ нѣщо, ние трѣба най-рво да чакаме дордѣ са изсуши зимната ага, която бива премного отъ зимните снѣже и дъждове. А и когато произсѣхнатъ жива ниви и ги преоремъ, то ще иматъ тава голѣми буци, които трѣба да са разватъ и растрошаватъ, а то става съ голѣмѣмѣжка и трудъ. Таквази нива не ще бѣде хла, и семето, което са посѣе въ нея, дожда въ тѣжка и жилава земя, и подиръ годно време таквази земя засѣхва тѣй, то става чка като камѣкъ, распуква са съ слънцето, младите корѣнчета са прекъсватъ и растенията не могатъ да растатъ то трѣба, а по нѣкогажъ и изсѣхвватъ. За такива земи нѣма другъ лѣкъ освѣнъ се оратъ есенъ, и то колкото са може по-дбоко. Есенно време не трѣба да са бо-е, че като изоремъ отъ мѣртвацага, отслабне земята; напротивъ есенно време колкото по-дбоко са оре толкова е по-орѣ за нивата. Есенското орание е по-отъ наторяване.

Ако нивата е орана есенъ, то на пролѣтъ те и не трѣба да са оре, доста е да са едече само единъ пѣтъ съ повлякъ или го орѣдие, и тутакси да са посѣе. Ра-тѣва са, че не трѣба да са чака да за-не и зайкне много земята, но да са глѣна влагата.

Разликата измежду есенското и пролѣтно-орание е значително голѣма. Съки земе-дѣлецъ трѣба да дѣржи за есенското орание дующето общо правило: нива, която е авена да са посѣе на пролѣтъ, непременно трѣба да са преоре есенъ.

Ако нѣкой земеделецъ не би ималъ време

да преоре сичките си ниви есенъ, по причина на много други по-важни полски работи,—както много пѣти са случаватъ,—добре ще сторн да ги преоре баремъ тогава, когато си свѣрши другите по-важни работи, макаръ и да било малко по-късно.

Ползата отъ есенското орание е още и тѣзи, че корѣните на буряна, изложени чрезъ есенското орание на зимния студъ измрѣватъ та презъ лѣтото не ще имаме голкова трудъ да чистимъ нивите си отъ нецотрѣбниятъ бѣдралакъ.

ЗА ЛУЦЕРНАТА.

Луцерната (*Medicago sativa*), на която иначе са казва швейцарска или синя дѣтелина (*der blaue Klee*), е една отъ най-износнитѣ кърмни растения. — Дѣто царува чѣсто сушата, дѣто прѣз лѣтото не вали доволно дѣжд, тамо дѣтелината, или трилистника (*Trifolium pratense*), за която говорихме в притурката на 7 и 8 брой на Ступана, прѣстава да бѣде крал на кърмнитѣ растения; тамо луцерната кралува, защото в такъва мѣста дѣтелината не вирѣе толкова, колкото нея, пощо тя не пуца толкова надѣбоко своитѣ корѣни, и заради туй по малко снася сухо врѣме. Освѣи туй луцерната може да са косни о цѣлы двѣ недѣли по-рано отъ (чървената) дѣтелина. Дѣто сѣеме доволно луцерна, тамо най-лесно можеме кърми добытка цѣло лѣто дома си, там не сме принудени да го пуцаме да пасе на пѣша. Много пѣти сичката луцерна не можеме изкърми; тогава я изсушаваме на сѣно, което не малко може ни помогна да прѣзимуваме добытка си. — Луцерната вирѣе най-добрѣ в топлитѣ климаты, нѣ, както казахме, тя расте и в сухитѣ страни. Ней най-понасятъ слънчовитѣ мѣста. Хладнитѣ и студентѣ години не понасятъ на луцерната. — Тамо дѣто е земята силна, глинястоварна, достатъчно дѣлбока, незаплѣвелена сиречь необрастла съ бурни—чиста и немокра: тамо луцерната най-добрѣ расте. Луцерната вирѣе по много тогава, когато е мѣртвацага сиречь подорницата варовита. На мокра земя, на земя непронупствна мѣртваца и съ плитка орница—луцерната не расте: в такава земя тя не може да простира на вѣтрѣ дѣлго ватитѣ си корѣни и тѣй загнува. — Нива за

сѣяне луцерна трѣба да е разорана колкото са може по надълбоко, да нѣма никаквы буци и никаквъ плѣвел, защото тойзика, особено троскота може да удуши луцерната първата година дору е слаба съвсѣм. Заради туй трѣба да сѣем луцерната на угар или подыр окопнина; с други думы да речем, една година на прѣди трѣба да угариме нивата, сиреч да оставиме непосѣта за да можем я ора по вече пѣти, или (ако не е много обрасла с трѣва или много тежка) трѣба да я посадиме с барабой, кукуруз или с друга окопна растлина, а че на другата година на пролѣт' да посѣем луцерната. Ако речем да торим нивата, то трѣба да я наториме още на есен, защото луцерната необычя скоро-наторена земя. — Луцерната са сѣе, както и дѣтелината, въобще, напролѣт, именно в първата половина на априлия, даже и по напролѣд, с други думы когато сѣеме ечмыка или овеса, въобщѣ лѣтнината, в която тя ще са сѣе. Най напролѣд осѣваме нивата с лѣтнината (но по рѣдкичко!), послѣ я овлачяме (веднаж!), а че тогази разсѣйваме луцерната и овлачяме (или и оваляме с лекъ вал) нивата още веднаж за да са закрпе (по малко!) и нейного сѣме. Намѣсты сѣят луцерната без закрылва растлина; тогаз е добрѣ да я посѣем с машина на рѣдове; посѣта на гола нива, луцерната са хваща нѣкога по добрѣ и може да са коси още първата година. Когато са случи да полѣга закрилната сиреч' връхната растлина, т. е. житото, в което сме я посѣли, то с по добрѣ да го покосиме за кърма сиреч' да не го оставяме да узрѣе, ами да го покосиме щомъ закачи да цѣвти; инак луцерната може да заглѣхне и да загине. На 1 хектар стига 17-20 килограма сѣме луцерна, колкото ѣе по пристойна земята, толкоз по малко сѣме посѣваме. Сѣмето трѣба да бѣде ново, здраво, чисто, безплѣвелно. В купеното сѣме чѣсто са намира помѣсен един плѣвел много вредителен; името му е влачник (*Cuscuta trifoli*). Сѣмето на влачника (който са нарича така защото са влече) ако и да личи от сѣмето на луцерната поради това, дѣто не е тѣй ясно жьто и толкоз лъскаво и ѣдричко — мѣчно са отстранява. Най лесно са отстранява както от луцерната тѣй и от дѣтелината (Виж. приг. на бр. 7 и 8) тѣй: Земи една малка

каца, насыпи в нея до вѣидѣ сѣме и я напѣли до половината с вода; тогази разбъркай сѣмето нѣколко пѣти, пусти водата прѣз чепа на кацата да истече, слѣд като сбереш сѣмето що плава; налѣй в нея пак вода и бъркай пак: тѣй ще отстранши сичкото плѣвелно сѣме, което трѣба да изгориш. Подир туй изспи сѣмето отъ кацата, тури го на една черга да изсѣхне, та па сѣй и са не бой, че ще да затире влачника луцерната на нивата ти. Сѣкога би трѣбало да постѣпваме така прѣди да посѣеме едно сѣме, защото и сѣкога само тазьва растлины израстват каквото е било сѣмето. Казано е, че каквото посѣем таквотъ ище пожнем! Но да оставиме това и да продължаваме своя разказ за луцерната. Тази благословена растлина, която была позната на разумныѣ ступани още прѣд рождестве христово, тая прѣполезна дѣтелина, която ѣе нападат толкова мышкытѣ, колкото налѣят чървената, или оныкновенината дѣтелина, сиреч трилистника, луцерната, казват трае на смѣтото поле от 4 до 12 години и може да са коси прѣз лѣтото 4 пѣти; луцернището 1) трѣба да зораваме само тогаз, кога закачи на мѣсты да са затрива. Сѣка година на пролѣт' е добрѣ да я прѣвлачяме с остры браны и да я поториме, ако харно не вирѣе. Най добрѣ е да я ториме с пепел, гипс (алчія) или да я поливаме с торинца т. е. разрѣдена пикоч. Когато речем да я наториме с комност, сиреч със смѣсен тор, то трѣба да разхвърляме него връх луцернището още на есен, па на пролѣт да го собираме със търмаж или с гребло. На луцерната хлѣвен тор, особенно прѣсен и конскы ѣе не изнася май никак. На луцернището можѣме пуца добитѣк да пасе, слѣд като покосиме кждѣ на есен луцерната послѣден пѣт, но чак подир третята година; най напролѣд прѣз нея и въобще прѣз буйната паша, защото в противен случай може да са надуе и — да пукне. На другата година, когато е добро врѣмето, можѣме захвана да косиме и да кѣрмиме луцерната още по свѣтато Кирила и Методія, но трѣба да глѣдаме да не бѣде много млада и росна, за да не са издува добитѣка; испървен понѣ, трѣба да я мѣсем със слама и да я рѣжеме на рѣзанка, а че чак тогаз да я даваме на добитѣка именно на кравы-

1) Сиреч нивата, дѣто е посѣта луцерната.

тъ и овцѣтъ. На конетъ, особено когато е росна или лошаво усушена, много не понася. Лудерната дава най много и най полезна кърма, от втората година нагорѣ и когато цѣвти. За сушене трѣба да я косиме тъкмо кога са разцвѣтвява, сиреч по раничко, защото по сѣтиѣ са сдървясва.—На сѣме не трѣба да оставяме много младо лудернице, защото лудерната от него непуща много сѣме. Лудерната не само дава по вече кърма (трѣва или сѣно) от трилистника, ами и по много сѣме, което са и по лесно върше. На сжщото поле можеме съ лудерна само слѣд новы шест години. Четири оки несушена лудерна съдържа в себе си толкова храна колкото 1 ока сѣно; 100 оки или кылограма лудерна не сушена съдържа в себе си:

77.5 оки или кылограма вода и
22.5 „ „ „ сухи вещества,

Именно:

- 3.5 Азотисты или месотворны вещества,
- 9 Безазотны или лостворны „
- 8 Дървенина и
- 2 Минералны вещества или пепел.

На един грам азотисты доаждат 2.6 гр безазотни вещества; с други думы лудерната съдържа май толкова хранителни вещества в себе си, колкото млѣкото!

Като прибавиме на туй и че от 1 хектар голѣма нива добываеме прѣз лѣтото повече от 300 кантаря зелена (несушена) лудерна.

Не е, мислим, вече нищо потрѣбно да добавяме, за да можем смѣло каза, че е много по добръ на мѣсто пашы и ливады, дѣто е пристойно, да сѣеме лудерна изобщо дѣтелини, които сж не само чѣсто по хранителны от трѣвата и сѣното ѝ, ами и по много плодород дават.

К. И. М.

ЗА ЗЕМЯТА (ПОЧВАТА) И ЗА НЕЙНОТО ПРИГОТОВЛЕНИЕ ДА СА ОБРАБОТВАТЪ НА НЕЯ РАЗЛИЧНИ ЖИТА, СѢИДБИ И ТРѢВИ ЗА ДОБИТАКЪТЪ.

Отъ день на день се повече и повече са чуватъ у насъ оплаквания, отъ сѣка е-

дна страна, че настанале безплодни години. Старците са оплакватъ, че земята не ражда вече така изобилно, както е раждала едно време, и разказватъ, че това сжщото тие сж слушале и отъ своите бащи; дѣто ще да са каже, земята, ако и подека, но се пакъ губи своята плодородность.

Широко е нашето хубаво отечество и въ него има още много такива мѣста, дѣто земята, безъ никакво наторявание, дава добро жито и дѣто хората не знаятъ даже кадѣ да дѣнатъ торѣтъ, а изхвърлятъ го на купищата или въ долищата,—което ще да каже, че земята е твърде добра,—но и тамъ старите хора сж забѣлѣжиле, че сегашните години не сж вече така плодородни, каквито сж биле преминалите. Добро е пакъ, ако земята е много, а народѣтъ малко, та старите пиви,—които сж ослабнаде до тождова, щото не раждатъ вече както трѣба,—могатъ да са изоставатъ и и намѣсто тѣхъ да са изоратъ цѣлини, т. е. такива мѣста, по които рало още не е мпнувало, или да са засѣятъ оние пзоставени ниви, на които 15 или 20 години не е сѣяно нищо и които сж служиле само за коспѣта или за паша на добитакѣтъ. Но такива цѣлини и такива залѣжѣли ниви сж са запазиле само въ оние мѣста, дѣто земя има много, а нѣма кой да я обработва. Тамъ, дѣто населението е гжсто, такива цѣлини нѣма, а плодородието се повече и повече слабѣе, и ето тука хората сж захванале, намѣсто да хвърлятъ торѣтъ въ долищата, да го искарватъ на полетата си. Но и такива земи, на които не тутакоп трѣба торѣ, у насъ има твърде малко; по-голѣмата частъ отъ нашите ниви даватъ плодъ съ помощѣта на торѣтъ, и сѣка вече знае, че ако нѣкой не натори пвата си, то не трѣба и да са надѣе на берекетъ; а при сячкото това и тука са забѣлѣзва това сжщото: и днесъ нивите са торатъ така сжщо, както сж са ториле и преди време, а отъ година на година плодородието става се по-слабо и сжвсѣмъ безплодните години ставатъ се по-чѣсти. Тука може би нѣкой да са усѣти и да каже: „когато е така, то трѣба повече торѣ“. Това е тѣй, но не сжвсѣмъ. Първо и първо и торѣтъ навремени не помага: натрупашъ торѣ много, а подза отъ

него никаква—житото израсте на слама добро, а на зърно не струва нищо: кластьтъ късичакъ, зърното слабо и дребно, а тревулакътъ са родилъ до толкова, щото заглушилъ почти сичката нива; а второ, за да може човѣкъ по-изобилно да наторява нивата си, то трѣба и повече торъ да има, а за да има повече торъ, то трѣба и повече добитакъ да държи, а за да държи повече добитакъ, то и повече храна трѣба да има; а отдѣ ще той да я земе, когато и на ливадите са забѣлѣзва това сѣщото, както и на нивите, т. е. че и тие отъ година на година губатъ своето плодородие. Дѣто ще да са каже, каквото и да правилъ, се не са излазя на глава.

Ето така като са поразмислилъ малко по-добрѣ, то ти п дохожда на умътъ, че онова, което е било добро за нашите дѣдове, за насъ не иде никакъ нарбушътъ ни. Разбира са, че нашите дѣдове сж биле хора опитни, знаале сж какъ да са обхождатъ съ земята и научиле сж и назе на това, но види са, че дѣдовската наука е станала вече малка за насъ. Тие сж знаале какво да праватъ съ земята, за да имъ даде тя добро изобилне, но чегато сама земята нѣкакъ си са е промѣнида: орешъ я ти така сжщо и съ сжщото радо, както е ти орана и по-преди, завличашъ я и я сѣнешъ така сжщо, както я е завличалъ и сѣялъ дѣдо ти; а ти не ражда вече така сжщо, както е раждала едно време. Това показва, че съ земята е станало нѣкакво си промѣнение, а ако е така, то и въ обработваннето ѝ трѣба да са промѣни нѣщо. Въ чуждите страни,—дѣто орната земля, въ сравнение съ народонаселението, е много по-малко, нежеди у насъ, и дѣто отдавна вече нѣмъ свободни земи,—преди 100 и повече години хората дошле до това, до което сме достигнале и ние сега въ нашите най-населени мѣста, т. е. тие забѣлѣжиле, че плодороднето отъ година на година намалява,—което ще да каже, че земята отслабва,—нови и небутиати земи нѣма, а да подноватъ плодороднето на старите тие не умѣе. Лошаво било въ онова време за земледѣлците: да са простратъ въ своята земля нѣмало никадѣ, на сѣкаде било тѣсно; но ето намѣриле са умни и

учени хора, които захванале да разгѣждатъ и да издирватъ какъ расте сѣка една билка, що е ней потрѣбно, за да расте, отъ какво е сжставена орната земля и какво ѝ недостига, и така издириле какъ да са поправи и увеличи плодороднето на полетата. Най-напредъ хората имъ не вѣрвале. Земледѣлецътъ въ чуждите страни, както и нашиятъ селѣнинъ, са не предава твърде лесно на новото нѣщо. Но и тогава са намѣриле добри хора, които са рѣшили да са опитатъ и да послушатъ сжвѣстите на учениите свои братия. Послушале и излѣзло добро, а отъ тѣхъ и другите захванале да приѣматъ малко по малко и така достигнале до това, щото у тѣхъ сега биватъ такава плодородни години, каквито ние и на сжнь не сме виждале; а главното е това, че тие години у тѣхъ биватъ равни и че сжвѣсмъ безплодни години у тѣхъ, като-рѣчи, не ставатъ. Ето това и доказва, че за да бѣде напълно успѣшно стопанството ва единъ земледѣлецъ, то не стига само да знае какъ да са хване за радото, какъ да изоре нивата си и какъ да хвърли семето въ земята. Друго нѣщо би било, ако сичко въ свѣтътъ би вървѣло безъ промѣнение, но работата е тая, че на земята сичко са промѣнява: едно са измѣнява по-скоро, друго по-полека, а нищо не остава безъ промѣнение. Да земемъ за примѣръ такавъ единъ случай: привикналъ си ти на своето мѣсто да сѣнешъ по еди кое си време зимница, напр. по Никулдень, и привикналъ си да орешъ съ радо и да завличашъ съ дървенъ влакъ. Защо ти правилъ така, то и самъ не знаешъ, знаешъ само това, че тѣй е правилъ баща ти или дѣда ти. Но ако би изведнашъ да ти са случи, по нѣкакви си причини, да са преселишъ на друго нѣкое ново мѣсто, то ти, разбира са, и тамъ ще да начнешъ да сѣнешъ по Никулдень, да орешъ съ ралица и да влѣчешъ съ дървенъ влакъ. Добро, ако новото мѣсто прилича на старото, т. е. ако пролѣтъта захваща въ едно време и земята е така сжщо еднаква, а ако не, то ти може би, и семѣто даже ще да изгубишъ. Разбира са, че ако не ти, го дѣцата ще да дойдатъ до това, щото да разбератъ ка-

кво трѣба за новото мѣсто и ще да са свикнатъ съ новите условия на животътъ, но дорде достигнешъ слѣпешката до това нѣщо, то колко ли загуби и трудъ ще да ти отидатъ на вѣтарътъ! Азъ казахъ, че ще да достигнешъ слѣпешката и това е твърде вѣрно; ти ще бждешъ принуденъ да испитвашъ то едно, то друго, ще да са мжчешъ съ земята то тѣй, то пнакъ, и, най послѣ, ако не сполучишъ въ едно, то ще да испиташъ друго, а ако не сполучишъ и въ това, то—третѣо и т.н. Ето тука науката и избавя човѣкътъ отъ безполезните мжки: тя го научава какъ да са завземе за земята въ различни случаи и въ различни мѣста; обяснява му какво трѣба за сѣко едно растение, каква земя то иска, колко време му трѣба, за да израсте и да озрѣе, каква топлина са иска, за да озрѣе съвсѣмъ, какви сж неговите корѣни, дълбоко ли или плитко отиватъ тие въ земята, и спорѣдъ тока учи го какъ и колко на дълбоко да оре за него. И така, като знаешъ сичкото това, то твърде лесно можешъ да смѣтнешъ, какъ и кое растение е по-сгодно да обработвашъ.

Преди сичко ние трѣба да са запознаемъ съ земята, т. е. съ онзи неинъ пластъ, въ който са ражда, живѣе и са развива растението. Тоя пластъ на земята са нарича почва. Отъ нея ние ще и дѣя захранемъ своятъ разказъ.

Когато ископатъ нѣкой дълбокъ змникъ или нѣкой кладенецъ, или въобше нѣкой яма, то сѣки трѣба да е забѣлжилъ, че стѣните на тая яма са състоятъ отъ пластове (катовете), които много или малко са отдѣлятъ единъ отъ други по своятъ цвѣтъ. Ето тоя горни пластъ, който почти сѣкога бива по-теменъ отъ долниятъ, са нарича почва или орна земя. Дебелината на тоя пластъ, по различни причини, за които ние ще да поговориме въ своето време, е твърде различна: отъ 2-3 рупа и до 1 аршинъ и повече. Другиятъ пластъ, който са намира подъ орната земя, са нарича подпочва или грунтъ. Много или малко темниятъ цвѣтъ на почвата зависи отъ изгнилите или гниющите въ нея различни растителни останки, като: корѣни, стѣбла и листа, размѣсени

съ гнила, съ песакъ, съ варъ и пр. Дѣто ще да са каже, почвата са състои отъ двѣ главни части: отъ минерални и отъ органически вещества. Освѣнъ това, минералните части, така сажо както и органическите, могатъ да бждатъ въ почвата и въ твърдо, и въ растопено състояние. За да обясна кои вещества са наричатъ минерални и кои органически, азъ сжмъ длженъ да направя едно малко отстъпление

Сичките тѣла въ свѣтътъ, който ни окружава, биватъ или органически, или неорганически. Органически са наричатъ оние тѣла, които са раждатъ, живѣятъ и отживѣватъ или умиратъ: на тѣхъ принадлежатъ сичките растения и сичките животни. Останалите други тѣла принадлежатъ на неорганическите. А органически вещества са наричатъ оние нѣща, които сж произлѣзле отъ органическите тѣла; така, напримѣръ, смолата е вещество органическо, защото е произлѣзла отъ дърво, т. е. отъ тѣло органическо; торътъ е така сжщо вещество органическо, защото е станалъ отъ испразненнето на животните и защото е смѣсенъ съ слама; а както животното, така и сламата сж тѣла органически и т. н. Минерални или ископаеми вещества са наричатъ, напротивъ, оние нѣща, които нѣматъ въ себѣ си нищо такова, което да прилича на животъ, които не растатъ като растенията и не движатъ са като животните и които са копаятъ въ земята, отъ дѣто са и наричатъ ископаеми. Тука принадлежатъ различните планински породи или камане, като: гранитъ, порфиръ и пр., земите: глина, песакъ, варъ и пр. и металите: злато, сребро, желѣзо и пр. Ако турнемъ едно парче земя на силенъ огънь и го нажежимъ или опечемъ, то органическите вещества въ него ще да изгоратъ и ще да останатъ само неорганическите или минералните. Дѣто ще да са каже, частите, отъ които са състои почвата или орната земя, могатъ и да са раздѣлятъ: на изгаряеми или органически и на неизгаряеми или минерални.

И така, почвата, както ние вече казахме, са състои отъ минерални и отъ органически вещества. Първите, т. е. минералните

вещества, които влизат въ сжставътъ на почвата, повечето сж: глина, пясъкъ и варъ, размѣсени помежду си въ различни пропорции и съ една частъ много или малко ъдри камачета. При тие минерални вещества сж притурени и други органически вещества, които сж произлѣзде отъ останките на растенията, а така сжщо и на животните. Тие органически вещества, на които количеството бива доволно различно, са наричатъ перегной. Колкото повече перегной има въ една земя, толкова повече и цвѣтътъ ѝ бива по теменъ, а за това тя са и нарича черноземъ.

Образованието на почвата или на орната земя е ставало сжвсѣмъ различно. Въ началото на своятъ разсказъ азъ казахъ, че нищо въ природата не остава безъ измѣнение; даже и камакътъ, който е до толкова твърдъ, щото хората за нѣщо твърдо казватъ, „твърдо като камакъ“ — той даже, ако и твърде полека, са измѣнява постоянно, и причините, които дѣйствуватъ на неговото измѣнение, сж твърде много. Мнозина изъ васъ трѣба да сж заблѣжили, че ако на едно и сжщото мѣсто на камакътъ капи постоянно вода, то тя непременно ще да си издълбае дупчица; това лесно може да са заблѣжи въ градовете на каменните плочи, подъ капчудите. И така, колкото и да е твърдъ камакътъ, но и той, ако и твърде полека, са размива отъ водата. Кой не е виждалъ хубавичките, кржгличките и изгладеничките камачета на джното на бжрзите рѣки и рѣчици! Кой ги е така огладилъ, ако не водата?

Но описанното дѣйствие на водата върху камакътъ става твърде бавно; навремени водата дѣйствува и по-скоро за разсипванието на каменните пластове; така, напимѣрь, ако на камакътъ са образува нѣкоя пукнатина и ако въ тая пукнатина падне вода и тамъ я завари нѣкоя силенъ мразъ, то отъ силата на студѣтъ водата са преобжрща на ледъ и при замржзнуванието са разширява до толкова, щото може да отжсне доста голѣми парчета отъ камакътъ. А че водата при замржзванието си са разширява, то въ това можете да са убѣдите съ слѣдующиятъ опитъ: на-

лѣйте едно шише съ вода и оставете го на студѣтъ; щомъ водата въ него захване да замржзва, то шишето непременно ще да са пржсне. Водата и друго яче още може да разсипва каманете: напимѣрь, въ планинските мѣста, отъ силните дждове са образуватъ навремени такива сплни порои, които съ такава бжрзина са спущатъ отъ планините, щото заграбватъ сичко, щото са случи отъ предѣ имъ: обжрщатъ и подкюпаватъ огромни камане, хвжрлятъ ги отъ височините и при паданието си тие камане са разстрошаватъ на дребни парчета.

(Продължава са.)

РАЗНИ.

Против главията у житото прѣпоржчатъ опытнигъ ступани много срдства. Най добро е туйка срдство: Земи за сѣяне ланска чиста пшеница, изсипы я в една каца и налѣй на нея толкова вода колкото трѣба за да са потопа добрѣ пшеницата, при туй непрѣстайно бжркай; слѣд 1 четвѣрт пустни нея вода и налѣй нѣва, а че па бжркай. Подыр това пустни и тая вода да истече и налѣй пак нова вода, но не чиста, ами вода, в която си распустил на 10 кантаря пшеница $\frac{1}{2}$ ока син камък, на когото химицѣтъ казватъ мѣдно-симпурова соль (Cu O. SO). В тая третя вода остави пшеницата да кжсне един цѣл час (саат), но незабравяй да я разбьркаш нѣколко пѣти. Сѣгнѣ пустни водата и изсипы пшеницата на слзице да изсхне. На третя ден тая пшеница можем сѣ. Това срдство опитал един Немец; нам го събощи един Чех, който го опитал сжщо и връх ечмыка. Той слѣд прането придавал за по добрѣ и малко негасена вар.

К. И. М.